V03464

Astronomische slingerklok van Jacobus van der Cloese

De klok is gemaakt door de Leidse klokkenmaker Jacobus van der Cloese. Deze werd in 1692 in Den Haag geboren als zoon van Bernardus van der Cloesen die nog voor Huygens had gewerkt. In 1718 vestigde Jacobus zich in Leiden en werkte vanaf 1719 voor de Leidse universiteit en werd in 1721 stadsklokkenmaker. Hij overleed in 1767.

In 1756 kocht de hoogleraar Johan Lulofs (1711 - 1768) deze klok voor de sterrenwacht. Lulofs werd in 1742 de opvolger van Willem Jacob 's Gravesande en deed vele waarnemingen tot aan zijn dood. Lulofs was van mening dat de klokken van Thuret en Hoevenaar niet meer voldeden. De nieuwe klok werd gemaakt naar de tekening van de Weense astronoom J.J. von Marioni van een Graham slingerklok. Het heeft alleen een echappement met een niet-rustende ankergang in plaats van een rustende.

Het uurwerk heeft een grote uren- en minutenwijzer. In de uurwijzerplaat is een secondewijzer geplaatst. Alle drie deze wijzers zijn latere vervangingen. Buiten de uurwijzerplaats is links boven een wijzerplaat voor de gangreserve. Deze voorkomt dat de klok stilstaat of zelfs terugloopt als hij wordt opgewonden. Dit werkt met een zogenaamd "bolt-and-shutter" mechanisme; een veertje neemt de aandrijving over terwijl de klok wordt opgewonden. De gangduur van de klok is 1 maand.

Ook aan de rechterzijde boven de uurwijzerplaat is nog een wijzerplaat. Dit is een bijzonderheid. Hiermee kan namelijk tijdens het slingeren de lengte van de slinger worden aangepast. Dit is belangrijk, want de slingerlengte bepaalt de slingertijd. Bij hogere temperaturen wordt de lengte van de slinger groter en de slingertijd daardoor ook. Door nu mechanisch de slinger iets korter te maken, wordt de slingertijd weer zoals hij zo moeten zijn. Feit blijft dat dit voor een astronomische slingerklok toch nog behoorlijk onnauwkeurig is.

Door de twee kleine wijzerplaten boven de uurwijzerplaat zijn de twee versieringen aan de onderkant wat moeilijk te duiden. Linksonder is namelijk een afbeelding van een boer met bok en rechtsonder een zeemonster. Deze behoren tot een serie van de Vier Elementen: *Aarde, Water, Lucht en Vuur*. Deze laatste twee pasten niet meer door de toevoeging van de twee wijzerplaten.

Verder is de klokkast niet origineel en ontbreekt de opwindsleutel.

Hans Hooijmaijers
2003

Opmerking: In R.H van Gent en J.H. Leopold (MB f 15057)staat het sterftejaar van Van der Cloese beschreven als 1767. In M. Rooseboom (MB h 3031) en E. Morpurgo (MB h 8618) wordt 1766 vermeld als sterftejaar.